

конференцію. Проте деякі осередки УАР останнім часом знаходяться в «релігієзнавчій сплячці». Відтак постає питання належності їх до УАР.

Важливим є те, що Асоціація двадцять років працювала, шукала і знаходила своє місце у вирішенні складних і делікатних проблем практичного релігієзнавства, над їх теоретичним осмисленням. Цьому присвячена видрукувана монографія «Практичне релігієзнавство». Українська Асоціація релігієзнавства – це активно і творчо працююча організація. Її діяльність зосереджена на дослідженні актуальних проблем релігієзнавчої науки, зокрема в їх українському контексті, науковому обґрунтуванні демократизації державно-конфесійних відносин, забезпечення толерантності міжконфесійних відносин, налагодженню творчих відносин не тільки між українськими релігієзнавчими інституціями, а й зарубіжними, на координації роботи українських науковців-релігієзнавців, праці з подальшого входження українського релігієзнавства у європейський і світовий релігієзнавчий простір. УАР працює на благо України. І в цьому вона бачить сенс і мету свого буття.

*Віце-президенти УАР
М. Бабій та Л. Филипович*

2. УКРАЇНСЬКІЙ АСОЦІАЦІЇ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ ДВАДЦЯТЬ.

Інтерв'ю Президента УАР професора А.Колодного

Кор. УР: *Очолювана Вами Українська Асоціація релігієзнавців відзначає в цьому році свій двадцятирічний ювілей. Що спонукало Вас, ставши керівником Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, взятися водночас і за формування цієї Асоціації?*

А.К.: Я б тут назвав декілька спонук. Насамперед – це бажання не розгубити фахівців-релігієзнавців. Після ліквідації Міністерством освіти наукового атеїзму як обов'язкової навчальної дисципліни у всіх вищих навчальних закладах, дехто з викладачів цього курсу, які були добре обізнані з релігією у всіх її конфесійних виявах, з історією останніх та особливостями віровчення, стали переходити на викладання філософії, політології чи культурології. Дехто ж, під тиском звинувачень в їх недавніх світоглядних орієнтаціях, взагалі відособився у сферу зовні непомітної діяльності. Шкода було втрачати знаючі релігійний феномен кадри. Це – по-перше. По-друге, в цей рік укладався перелік обов'язкових для вузів навчальних дисциплін. Ми актуалізували перед Міносвіти питання введення до навчальних планів вузів *саме як обов'язкової* навчальної дисципліни «Релігієзнавство». Будучи керівником академічної наукової інституції, я не міг ходити в Міносвіти з такою пропозицією, бо ж то нібито «не моя парафія» діяльності. А ось як

керівник УАР, що об'єднує вузівських викладачів, я вже міг порушувати це питання перед міністерством. По-третє, релігієзнавство – багатодисциплінарна сфера гуманітарного знання. Силами науковців лише свого Відділення, порівняно невеличкої наукової інституції, я не міг охопити науковим дослідженням всі його проблеми. А це треба було робити оперативно і водночас кваліфіковано. В радянські роки науковці України релігієзнавчі проблеми не досліджували. Прилиплі до ЦК КП України керівники атеїстичної інституції орієнтували на вивчення лише «причин існування і шляхів подолання релігійних пережитків». На відміну від російських колег, які мали солідні книги про окремі конфесії, їх історію, віровчення, їх «священні книги» та ін., ми цього не мали. То ж в незалежній і некомунізованій Україні важливо було зібрати, поєднати і скоординувати на вирішення багатоманіття релігієзнавчих проблем роботу всіх науковців – дослідників релігійних феноменів, історії релігії і конфесій, які по одному-два були розкидані по вузівських кафедрах різних регіонів. По-четверте, у прагненні вийти в міжнародний релігієзнавчий простір ми зустрілися з тим, що до різних міжнародних релігієзнавчих асоціацій приймають не інституції державного статусу, а громадські спільноти. Такою якраз і поставала наша УАР. Завдяки їй можна було організовувати і проводити різні міжнародні науково-практичні заходи, мати творчі зв'язки з міжнародними релігієзнавчими асоціаціями. То ж не голий егоїстичний прагматизм, пошук якоїсь вигоди спонукав нас організувати і зареєструвати в Мінюсті Українську Асоціацію релігієзнавців, не прагнення поїздити по світу за чужі гроші без наступної хоч якоїсь віддачі спонсору, а прагнення зберегти релігієзнавство як окрему гуманітарну науку і утвердити його як самостійну і обов'язкову навчальну дисципліну у вузах України. Зрештою – цього ми з часом досягли.

Кор.УР: *Як відбувалося творення УАР?*

А.К.: На перше зібрання релігієзнавців до Києва (це десь лютий 1993 року) приїхали запрошені Відділенням провідні фахівці-викладачі з різних міст країни. Один за одним опісля поставали осередки УАР в Львові, Тернополі, Чернівцях, Чернігові, Полтаві, Житомирі, Севастополі, Одесі, Дрогобичі, деяких інших обласних центрах країни. Нині УАР має 20 своїх обласних і міських осередків, більше тридцяти у своєму членстві докторів наук і десь півтора ста кандидатів.

Кор. УР: *Асоціація працює фактично на базі очолюваного Вами Відділення релігієзнавства. Як відрізнити те, що робить Відділення і що робить Асоціація?*

А.К.: Ми не прагнемо відгороджувати їх роботу якоюсь стіною. Справа в тому, що всі співробітники Відділення є членами Асоціації, а відтак їх робота, навіть з планових тем, водночас постає і як робота Асоціації. Тим більше, що до виконання останніх ми часто залучаємо і вузівських науковців, даємо їм в такий спосіб заявити про себе, позбутися своєї відособленості від української науки. Проте ми все ж не ототожнюємо повністю діяльність цих інституцій. Відділення – частина державної інституції, якою є Академія наук.

Воно виконує ті планові завдання, які знаходять ухвалення від імені Президії АН. Асоціація вільна у своєму дослідницькому проблемовиборі. Так, наприклад, написання і видрук десятитомника з історії релігії в Україні не планувалося і не фінансувалося Академією Наук. Те ж стосується і наших періодичних видань. Асоціація має свій офіс, свою бібліотеку, свої творчі зв'язки та інше. Я б сказав так: наявність Асоціації допомагає Відділенню вирішувати низку проблем його позапланової діяльності, зокрема наших зв'язків з міжнародними релігієзнавчими асоціаціями. Наявність нашої Асоціації послужила підґрунтям для утворення на нашій базі Координаційної ради з теоретичного і практичного релігієзнавства країн СНД і Балтії.

Кор.УР: *Є ще Молодіжна Асоціація релігієзнавців. Як з нею співпрацює УАР?*

А.К.: МАР поставала поза нами і без інформування нас її творцями про цей задум. МАР має вузьку юрисдикцію – лише київську, хоч і претендує на всеукраїнськість. Ми не втручаємося в діяльність МАР. Свої плани роботи вона не узгоджує з нами, своїми заходами діє навіть якось змагально з УАР. Своїми видрукованими заявами лідери МАР прагнуть всіляко применшити значимість діяльності на релігієзнавчій ниві і Відділення, і УАР. То дивись, з їх подання, ми нібито не є *єдиною академічною* науковою релігієзнавчою інституцією, бо ж десь у Львові є релігієзнавчий відділ якогось інституту, а в Львівському Музеї історії релігії є Інститут релігієзнавства. Хоч, до речі, при цьому не говориться про наш статус, права і штати нашої і львівських інституцій. Якщо у нас в штаті 9 докторів і 10 кандидатів наук, то в Інституті Львівського музею – здається жодного штатного остепененого співробітника. Ми утворені рішенням Президії Академії наук, інші якісь вона не творила. Заявляють, що, дивись, видруки Відділення становлять десь 13-14 відсотків від всіх релігієзнавчих видруків. Ми до своїх 420 видруків відносимо лише монографії, збірники, брошури, підручники, часописи (без десь окремо видрукованих статей, енциклопедично-словникових довідок тощо). А що входить до тих 86 відсотків, які, за писаннями наших опонентів, наявні поза нами, те ми не знаємо. У кого є такі серійні видання, як наші «Історія релігії в Україні», «Релігія-Світ-Україна», «Україна релігійна», «Релігієзнавство України» та ін.? Хто ще має такі релігієзнавчі видання, як Відділення та УАР? Щоб ще більше принизити нас, наші опоненти заявляють, що, дивись, Л.Филипович спромоглася ледь на 20 сторінках написати про міжнародні зв'язки українських релігієзнавців. Що тут скажеш? Та на одній із наших міжнародних конференцій було 86 іноземців. А ще ж є присутність нас на зарубіжних релігієзнавчих і релігійних акціях десь в 30 країнах світу і приїзд до нас зарубіжних науковців, наші зв'язки із п'ятьма міжнародними асоціаціями, творча співпраця з чотирма зарубіжними університетами, взаємні видруки... Не варто про означене вище багато говорити. Хай марівці працюють... Матимуть хоч якісь успіхи у своїй роботі, ми будемо

радіти від цього і не прагнутимемо їх принизити, як це вони роблять щодо нас.

Кор. УР: *Може для того, щоб було видно Вашу роботу, порівняйте свої наукові здобутки з іншими, з тією ж МАР.*

А.К.: Ще раз повторюся. Науковою роботою ми займаємося не для змагання з кимось чи підсижування когось, як це маємо з боку декого із позауарівців. Ми будемо раді тому, якщо дійсно наші критикани нам назвуть решту 86 відсотків до наших біля 420 лише книжково-брошурної і журнальної форми видань, список яких двадцяти років ми в цьому числі кварталника видруковуємо. При цьому (ще раз зауважу) десь видрукувані – в ненаших часописах, збірниках, енциклопедіях і словниках, в Інтернеті та ін. – статті (а їх більше тисячі) ми тут не рахуємо. Хто ще видрукував в Україні такі фундаментальні видання, як «Академічне релігієзнавство», «Історія релігії в Україні» чи «Релігієзнавчий словник»? Хто видрукував щось, що можна було б порівняти з нашим десятитомником «Історія релігії в Україні», трикнижником «Релігія-Світ-Україна», двокнижниками «Релігієзнавство України» чи «Україна релігійна», великого формату і обсягу двохтомником про Українське релігієзнавство, що видрукуваний у Москві в 2011 році... Ми вже видрукували 16 чисел щорічника «Релігійна свобода», 64 – кварталника «Українське релігієзнавство», 128 - місячника «Релігійна панорама», 4 книги серії «Релігієзнавство діаспори»... Я тут не говорю про ті біля сотні науково-експертних матеріалів, які є також нашою науковою продукцією і які передані в різні владні, навчальні, конфесійні інстанції. Ми започаткували такі дисциплінарні сфери нашої науки, як «Дисциплінарне релігієзнавство» і «Практичне релігієзнавство», видрукували навчальні посібники з них. Працюємо нині над трьохтомною «Українською Релігієзнавчою Енциклопедією». Свою амбітність ми виявляємо не в пошуках оплачуваних зарубіжних поїздок, наукове дослідництво не в темах з підрахунку відсотку видруків інших, окрім наших - Відділення і УАР, а в написанні своїх значимих наукових праць. Така діяльність, гадаємо, є корисною для українського релігієзнавства загалом без поділу на умовні Асоціації, для його перспективи. Осередки УАР нині працюють злагоджено, бо ми не маємо у своїй структурі якогось «троянського коня» і не бажаємо його впустити до себе. Але признаюся, що нас турбує проблема зміни поколінь в українському релігієзнавстві, те, хто підхопить естафету УАР. Покищо якоїсь явної перспективи не бачу. Можливо що нам треба в структурі УАР створити свою якусь молодіжну секцію і через неї плекати нашу релігієзнавчу зміну.

Кор. УР: *УАР має свої обласні осередки. Які з них хотіли б особливо виділити, назвати знаних їх членів?*

А.К.: Як керівник УАР, я особливо вдоволений роботою Тернопільського, Івано-Франківського, Полтавського і Чернівецького осередків. Тут маємо не лише щорічні наукові видруки, а й проведені тематичні конференції. Серед активних членів УАР я б назвав Арсена

Гудиму (Тернопіль), Петра Мазура (Кременець), Віталія Докаша (Чернівці), покійного Володимира Пащенка (Полтава), Едуарда Мартинюка (Одеса), Святослава Кияка (Івано-Франківськ), Михайла Мурашкіна (Дніпропетровськ), Петра Сауха (Житомир), Леоніда Виговського (Хмельницький), Надію Стоколос (Рівне). Обласні осередки у нас задіяні на проведення протягом 2-3 років однієї визначеної їм тематичної конференції із видруком їх матеріалів. Чекаю на більш активну діяльність осередків Луцька, Львова, Ужгорода, Харкова, Сум, Херсона, Вінниці, Півдня і Сходу країни. «Вмерли», а то й взагалі відсутні осередки УАР в Миколаєві, Кіровограді, Луганську, Черкасах, Вінниці, Чернігові, Сімферополі...

Кор. УР: *З якими інституціями – державними, громадськими, навчальними – активно співпрацює Асоціація?*

А.К.: Мали плідну співпрацю з державним органом – комітетом, а опісля департаментом у справах релігії (до очолення його, до речі, нашими вихованцями Ю.Решетніковим, потім – В.Любчиком). Проводили з ним із видруком матеріалів низку конференцій, зокрема щотравня міжнародних з участю в їх роботі багатьох іноземних науковців, уповноважених у справах релігії із всіх областей країни, представників різних конфесій. Сподіваємося, що з новим керівництвом департаменту наші плідні і творчі відносини відновляться. Тим більше, що до нас мають постійні нарікання обласні уповноважені за те, що вже давно не збираємо їх на конференції-наради, де можна було почути мудре слово і зарубіжних релігієзнавців-правовиків. Тепер налагоджуємо творчу співпрацю із Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій. Після Л.Танюка за В.Яворівського (до речі, мого студента по Одесі) припинилася наша співпраця із Комітетом ВР у справах духовності і культури. Особливо плідні у нас зв'язки із Львівським Музеєм історії релігії. З ними ми провели із видруком матеріалів вже 22 наукові конференції циклу «Історія релігії в Україні». Творчо співпрацюємо із Кременецьким училищем ім. Арсена Річинського. Провели вже вісім Річинських читань. Добре ми співпрацюємо із релігієзнавчими інституціями Чернівецького, Прикарпатського, Полтавського, Одеського, Херсонського, Житомирського та Рівненського університетів, донедавна - із Донецьким університетом штучного інтелекту і управління. Тугіше у нас налагоджується співпраця з інституціями Києва.

Кор. УР: *Асоціація обмежується лише налагодженням науково-дослідницької роботи? Чи є якісь інші ділянки співпраці?*

А.К.: Не обмежується. Дійсно, ми прагнемо залучити до дослідження актуальних тем науковців різних вузів країни. Проте хоч наукова робота і є основною ділянкою діяльності УАР, але це лише одна із ділянок нашої роботи. Особлива увага нами приділяється науковому обґрунтуванню принципів державно-церковних, державно-конфесійних відносин, проблемі налагодження толерантних міжконфесійних відносин. Цьому ми присвячували низку наукових конференцій, круглих столів, які проводили не тільки в Києві, а й в різних містах країни при участі в їх роботі

державних службовців і релігійних діячів. Стала щорічною вже згадана мною щорічна травнева міжнародна науково-практична конференція з проблем релігійної свободи з участю в її роботі численних представників зарубіжних наукових, навчальних і правових інституцій. Утворена на нашій базі Академією наук Науково-координаційна рада з релігієзнавчих досліджень (очолює її професор П.Яроцький) не тільки фіксує тематику дисертацій, над якими працюють науковці країни, а й організовує консультування останніх, надає їм всіляку допомогу в підготовці до захисту дисертацій, видруку праць. На допомогу пошуківцям наша релігієзнавча бібліотека, зал періодики, де маємо лише за назвою біля 70 релігійних газет і журналів. Але якщо в перші роки незалежності, коли стояло питання утвердження в країні свободи віросповідань, конфесії якось активніше співпрацювали з нами, проводили ми з ними низку спільних заходів, то десь в останні 5-8 років ці зв'язки дещо притупилися. Свобода віросповідань в країні утвердилася, кожна з конфесій вже знайшла свою нішу діяльності на складному релігійному полі... При цьому вона вже якось нібито і незацікавлена в толерантизації міжконфесійних відносин, бо ж тоді слід припинити місіонерство, пошук нових своїх вірян. Помітним регулятором релігійного життя стала Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Деякі конфесії не прагнуть голосно заявляти про себе, щоб не привертати увагу традиційних, які на місцях через органи влади всіляко прагнуть обмежити їх діяльність. То ж певне і Відділенню, і Асоціації треба дещо змінити напрямок і форми своєї діяльності. Вже не треба боротися за релігійні свободи, а проблеми міжконфесійних відносин, державно-конфесійних відносин, якщо вони виникають, хай релігійні структури вирішують у діючому правовому полі...

Кор. УР: *А чи є у Вас якісь зв'язки з конфесіями, міжнародними релігійними інституціями?*

А.К.: Насамперед зауважу, що ми є позаконфесійною інституцією. Наукові дослідження будуть необ'єктивними, якщо вони матимуть якусь конфесійну чи світогляду зорієнтованість. Ми вважаємо, що кожна людина має право на свободу свого релігієвибору, а відтак ми не обстоюємо думку про істинність якоїсь однієї з конфесій, не готуємо такі експертні матеріали. Водночас ми рекомендуємо і конфесіям не будувати свою діяльність на критиці іншого. Доведи без цієї критики правдивість і правомірність свого світобачення, свого віровчення і тим самим ти (без критики) висловиш своє відношення до інших. До того ж, ми радимо шукати не те, що роз'єднує конфесії, протиставить їх, а те, що може їх поєднати. Зрозуміло, що у віросповідній сфері таку спільність відзнайти не легко (хоч і можна, зокрема у сфері моралі, ставленні до бід людських, до природного середовища). А ось в діяльності релігійних організацій в позавіросповідній сфері можливостей для співпраці і порозуміння надто багато. При проведенні різних заходів з участю релігійних інституцій ми саме на цьому прагнемо акцентувати увагу. Благодійництво відкриває для них простір співпраці.

Цьому ми присвячуємо як конференції, так і видрукувані праці. На прохання релігійних спільнот нами часто готуються різного змісту науково-експертні матеріали. Ми захищаємо конфесії при наявних наїздах на них з боку місцевої державної влади, якихось громадських організацій, московсько-православних спільнот тощо. Останнім часом нам все частіше приходиться захищати караїмів, підтримувати німецьких лютеран, доводити недеструктивність «свідків Єгови», боронити УГКЦ від спроб розколу конфесії, відшукувати шляхи толерантизації відносин Православних Церков, мусульманських управлінь.... Що стосується міжнародних релігійних інституцій, з якими ми прагнемо підтримувати відносини, то тут я б назвав насамперед Парламент релігій світу.

Кор. УР: *Ви вище сказали, що однією з причин утворення УАР було прагнення вийти в міжнародний науковий релігієзнавчий простір. Що тут маємо?*

А.К.: Гадаю, що це завдання ми значною мірою виконали. Хочу тут відзначити плідну діяльність Людмили Филипович як нашого, скажу образно, релігієзнавчого міністра закордонних справ. Ми вже вийшли на різні види співпраці із низкою міжнародних релігієзнавчих асоціацій, навіть релігійних, зокрема, як вище сказав, з Парламентом релігій світу. Відсутність фінансів стримує нас в цьому. Нас знають, з нами прагнуть мати відносини. Про нас пишуть вже в закордонних виданнях. Маємо виїзди науковців лише Відділення (а їх понад сотня лише за останні 10 років) у понад 30 країн світу. Навіть такі далекі, як Японія, Індія, Непал, Австралія, Тайвань... В Америку наші виїзди вже лічимо десятками. Приїждять до нас зарубіжні колеги, просяться навіть на стажування. На базі УАР, як я вже казав, утворено Координаційну раду з теоретичного і практичного релігієзнавства країн СНД і Балтії, куратором якої нині є та ж Людмила Филипович. Ця Рада розгорнула особливо активну діяльність в останні два роки. Готуємо до видруку, як роздаточний матеріал, книгу англійською мовою «Релігієзнавство України». Особливо плідно ми співпрацюємо із релігієзнавцями Польщі (тут – Інститут релігієзнавства Ягелонського університету), США (тут – Бригамянський університет з Прово), Росії, Білорусі... Не вийшли активно ще на Середню Азію і Закавказзя (це – пострадянський простір), на африканські і латиноамериканські країни.... Контактуюмо із науковцями-богословами Канади, Італії, Австралії... Але наголошу на тому, що можливості розширювати наші відносини із зарубіжним релігієзнавством є великі, якщо б це мало хоч якесь фінансування з боку Академії наук. Нас запрошують постійно в закордоння, оплачують подеколи нашу участь в деяких релігієзнавчих заходах. Це свідчить про те, що ми вже в чомусь значимі для релігієзнавчого зарубіжжя. Так, Російська академія державної служби сама запропонувала нам видрукувати російською мовою двохтомник «Религиоведение Украины». Видрукували його в 2011 році у двох книгах великого формату загальним обсягом біля ста друкованих аркушів. Ось в квітні групу із 6 українських

релігієзнавців запросили на міжнародну конференцію до Риги. Свою конференцію з проблем свободи буття релігії із присутністю на ній багатьох зарубіжних гостей готуємо на жовтень.

Кор.УР: *Анатоліє Миколайовичу, тут ви окреслили переважно організаційні і функціональні здобутки українського релігієзнавства. Вони – значимі. Знаємо, що вони вражають іноземних колег, які дізнаються про них. А що б Ви сказали про, скажемо так, теоретичні здобутки?*

А.К.: Коротко, лаконічно це розповісти не легко, але поспробую. Насамперед це засвідчують теми тих планових і позапланових завдань, які виконало наше Відділення релігієзнавства протягом його понаддвадцятирічної історії, засвідчують також навіть назви видрукованих українськими релігієзнавцями праць. Перелік цього даємо в цьому числі часопису. Шкода, що не ведемо ще список тем захищених релігієзнавчих дисертацій в 1991-2013 роках, але тепер це зробимо. Ближче до питання. Ми визначилися чітко, на відміну від усталеного, в предметі і структурі релігієзнавства. Про це йде мова в нашій книзі «Дисциплінарне релігієзнавство». Інституювали таку його сферу, як практичне релігієзнавство, розробили лекційний план з цієї релігієзнавчої навчальної дисципліни. Видрукували в першому варіанті посібник «Практичне релігієзнавство». Нам притаманний (і обґрунтований) антропологічний підхід до розуміння сутності і функціональної природи релігії. Наш здобуток – історіософське висвітлення релігійного процесу, зокрема на українських теренах. Ми описали більше сотні релігійних меншин і нових релігійних течій з тих, які діють нині в Україні. Здобуток наш - визначення специфіки саме Українського Православ'я. А хто ще так категоріально описав свободу буття релігії, її внутріконфесійні і державно-церковні відносини, як те зробили ми. Я міг би й далі продовжувати цю інформацію, але зупинюся. Про неї говорять назви виконаних нами з видруком монографій планових тем. Ми вже мали понад сотню (я це так рахую) науковцевіздів на різні конференції і заходи в зарубіжжя. Нас так приймають і для себе відкривають наявність такого феномену, як *українське релігієзнавство*. Шкода лише, що про наші здобутки зарубіж погано знає. Із-за фінансової кризи ми не можемо виїздити до них на всі заявлені нам конференції, мати повноцінне членство в різних релігієзнавчих міжнародних Асоціаціях (за це також треба платити), друкуватися в їх виданнях. Наші україномовні видруки їм незрозумілі. Тепер готуємо англійською мовою презентаційну книгу «Українське релігієзнавство», де хочемо лаконічно сказати про наші здобутки і в теоретичному вимірі, і в кількісному і практичному. Бар'єром в розширенні наших зв'язків із зарубіжжям є також те, що наші релігієзнавці в масі своїй не володіють англійською мовою. Мовний бар'єр – одна із істотних перешкод подальшого розвитку українського релігієзнавства.

Кор. УР: *Над якими проектами нині працює УАР, а заодно і кероване Вами Відділення?*

А.К.: Тяжко нам було (особливо зважаючи на відсутність будь-якого фінансування) із завершенням роботи над десятитомником «Історія релігії в Україні». Останній том «Релігія і Церква в історії української діаспори» видрукували в цьому році. Тепер ми приступаємо до завершення роботи з написання статей-довідок до «Української Релігієзнавчої Енциклопедії». Написано вже десь до семидесяти відсотків їх. Мені тяжко було поєднувати редакторство одного і другого. Тому працю над Енциклопедією дещо призупинили. Водночас в нашій перспективі видрук книги «Атлас релігій України», написання і видрук «Історії української богословської думки». Продовжимо роботу над проектом «Мислителі української діаспори». Тут насамперед видрук вибраних праць Ю.Мулика-Луцика, І.Ортинського, Діонізія Ляховича, перевидання В.Олексюка. Хочемо продовжити роботу і над серією брошур «Релігії України». Можливо варто видрукувати книгу і про УАР, довідник «Конфесійні інституції України». Окрім цього, працюємо над «Концепцією толерантизації міжконфесійних відносин в Україні», підготовкою довідника «Актуальні теми наукового пошуку релігієзнавців». Задумів може бути багато, бажання їх реалізувати є, але постійне недофінансування нас, навіть нібито якимось свідомо коєне засновником нашого Відділення О.Онищенком, часто підрізує нам крила. Не можемо зрозуміти що в цьому виявляється: чи то заздрість якась до наших успіхів в порівнянні з тим, що мало місце в перші роки, а чи ж прагнення зрештою ліквідувати нас, зреалізувати те бажання, яке виявлялося 20 років тому, і яке не вдалося здійснити лише завдяки обстоюванню релігієзнавства покійним директором Інституту філософії академіком В.І. Шинкаруком.

Кор. УР: *Як Ви оцінюєте перспективи релігієзнавчої науки в Україні?*

А.К.: Останнім часом я їх все більше оцінюю з якоюсь засторогою, навіть песимізмом. Такої академічної інституції, як наше Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, фактично немає в жодній країні. Є в Російській Академії, але вона має десь п'ять співробітників і існує на правах відділу Інституту філософії. Є Інститут релігієзнавства в Ягелонському університеті (це – Краків), але він не чисто наукова, а навчально-наукова інституція. Що стає на перешкоді розвитку релігієзнавства в Україні? Насамперед виведення його із переліку обов'язкових вузівських навчальних дисциплін. Відтак від нас відійде велика армія кваліфікованих науковців. Очікуване у вузах збільшення навчального навантаження на викладача, як кажуть, десь до понад тисячі годин аудиторних не залишить час університетському релігієзнавцю займатися ще й наукою. Очікується також закриття кафедр і факультетів з релігієзнавчої спеціалізації. Та й нині вчитися на релігієзнавця мало хто спішить, бо ж постає перед абітурієнтом питання: що то таке? ким я буду? кому я потрібний як релігієзнавець? То ж уже відчуваємо збліднілість випускників релігієзнавчого профілю, незацікавленість студентами релігієзнавчих спеціалізацій в тому, а що робиться в релігієзнавчій науці, які релігієзнавчі заходи проводяться, які книги з релігієзнавчої проблематики видруковуються. Можливо деякою мірою в останньому зацікавлені й

модератори релігієзнавчої освіти, які (може й турбуючись про свій авторитет як єдиноістинних) не запрошують нас, науковців, на зустрічі із своїми студентами. Не відчуваємо бажання випускників релігієзнавчих спеціалізацій, зокрема із університетів Києва, продовжити навчання в академічній аспірантурі. Губить релігієзнавство і те, що його поповнюють подеколи аматори від фаху, а не особи із релігієзнавчою освітою. Нині серед патріотів релігієзнавства бачу насамперед осіб старшого віку, молоді серед них – одиниці. Правда, останнім часом відчуваємо якесь прагнення серед священнослужителів і пасторів різних конфесій до здобуття світського наукового ступеня. Хоч признаюся, що з ними із-за їх конфесійної зашореності працювати науковим керівникам надто тяжко. Отримуємо зрештою не те, на що очікували.

Кор.УР: *Анатоліє Миколайовичу, як Ви, як релігієзнавець, оцінюєте нинішню релігійну ситуацію в Україні? Чи можете Ви тут дати якісь конкретні поради?*

А.К.: За президентства Кравчука і Кучми ми відчували якусь свою запрошуваність, потрібність. При їх адміністраціях діяли з нашою участю в їх роботі науково-експертні ради, ми готували різного змісту аналітичні записки, експертні матеріали тощо. А ось Ющенко, скажу російською, «возомнил себя всезнайком» і жив з думкою непотрібності якихось порад йому від когось (і не тільки в релігійній сфері). Подібне маємо і при Януковичі. Питання релігійного життя, політики держави у сфері державно-конфесійних і міжконфесійних відносин вирішуються тепер на основі буденних міркувань, часто на догоду московсько-православних уподобань і забаганок Януковича. Не стану тут в деталях розповідати Вам про своє бачення проблеми нинішнього релігійного життя України, а відішлю Вас до тексту видрукованої в цьому кварталнику моєї доповіді, виголошеної мною на недавній конференції в Полтавському педуніверситеті. Наголошу на тому, що Януковичем ми відкинуті до стану державно-церковних відносин сталінської доби. Якщо донедавна наша країна була загалом взірцем демократичного вирішення проблем релігійного життя, то тепер ухвалами нових законів чи доповнень до них (до речі, ініційованих Президентською Адміністрацією навіть всупереч думці Всеукраїнської Ради Церков), Україна відкинута в роки тоталітаризму. Якщо нещодавно, виступаючи на науковій конференції в Гродно (Білорусь) і розповідаючи про законодавче забезпечення в Україні демократизму релігійної сфери, я був знятий з трибуни головою їхнього Комітету у справах релігії за нібито якусь пропаганду, то тепер, навіть в Білорусі, конфесії мають більші можливості для свого вияву. Загалом на рівні України, я б сказав так, маємо вияв цезаропапізму. Свіжий приклад: відзначення 1025-річчя хрещення Київської Русі. Соромно, що й цю цифру Янукович на своїй прес-конференції переіначив: вже 125-річчя, а не 1025. Тут ми маємо загалом ювілейну саме церковну дату. Враховуючи три чинники: Конституцією закріплене відокремлення Церкви від держави і світськість останньої; велике конфесійне урізноманітнення християнства України і наявне

протистояння різноконфесійних християнських спільнот, а тим більше православних Церков, ми радили відзначення цього ювілею залишити за Церквами, розвівши лише це відзначення різними конфесіями у днях. Янукович з незрозумілих мотивів відзначення цієї дати робить державним святом, не передбачаючи можливого зіткнення послідовників різних Церков на урочистостях, а то й небажання декого із відзначальників стояти поруч з представниками інших конфесій, яких вони визнають при цьому навіть не за християн. Обов'язково прибулий патрон Януковича московський патріарх Кирило, зрозуміло, не забажає бачити (і він вже про це офіційно заявив) поруч із собою на Володимирській гірці ні Патріарха УПЦ КП Філарета, ні главу УАПЦ митрополита Мефодія, ні предстоятеля УГКЦ Святослава Шевчука (я не говорю тут про представників протестантських спільнот). Зрозуміло, що примху Кирила задовольнять, а відтак свято постане як московсько-православний захід в Україні, чим буде нинішньою українською владою засвідчена правомірність думки московського колонізатора про «історичну Русь», про «святую Русь», про «русский мир» та ін. Якщо навіть вдасться якось розвести відзначення ювілею різними православними Церквами, то, зрозуміло, що на урочистостях Київського Патріархату Президента вже не буде. А тим більше - на урочистостях УГКЦ в новозбудованому Патріаршому Соборі. Своєю участю в урочистостях Церкви Московського Патріархату В.Янукович доведе якийсь її державний статус. Цим ще раз буде засвідчене прагнення нинішньої влади віддати Україну по-новому фашистсько налаштованому північному сусіду. Хвилює також та промосковськість, яку виявляє влада регіонів в Криму при вирішенні проблем мусульманської умми, неприйняття нею Меджлісу кримськотатарського народу... Промосковськість сприяє розгортанню розколу в українському греко-католицизмі. Вона виглядає як своєрідна відплата влади цій Церкві за її українськість. Відділення релігієзнавства, наша УАР спокійно не спостерігає за цим. Про це ми говоримо на наукових конференціях, у наших видруках, експертних матеріалах... Але хто у владних структурах те слухає чи читає!? Чи здатні вони на осмислення цього? Чи є в цих структурах хоч один знаний релігієзнавець, як це було при попередніх Президентах? Авторитаризм виявляється в тому, що тепер без належного обговорення Служба Президента виносить для проштамповування у Верховну Раду закони, які працюють на подальше обмеження демократії у сфері релігійного життя, державно-конфесійних відносин. Саме із-за цього конфесії йдуть в якусь «сплячку», замкнуте буття, відсторонення від українського соціуму. До певного затишшя в очікуванні якихось змін постають і наші релігієзнавчі інституції.

Кор.АК.: *А як почуває себе нині Президент УАР? Які має особисті плани?*

А.К.: Знаєте, коли їдеш своїми роками, як я образно кажу, «з базару», а віз при цьому скрипить, коли тобі на цій дорозі постійно зустрічаються вибоїни у вигляді не тільки вад здоров'я, а й явних перешкод твоїй діяльності від тих, хто мав би сприяти і всіляко підтримувати ентузіазм нашої

відділенівської і уарівської діяльності, то приходиться стишувати хід і вже багато не планувати. Шкода, але припинили видрук щомісячника «Релігійна панорама». За ним шкодують і науковці, і релігійні діячі, просять відродити. Кожне число потребувала тижня інтенсивної роботи з пошуку його «начиння», особливо «інформативних метеликів». До того ж, все те, де я є відповідальним редактором, ті дисертації, які проходять через нашу Спецраду, матеріали захистів обов'язково читаю, а це - тисячі сторінок. В такий спосіб воно стає і моїм. То ж інколи часу на свою наукову роботу вже просто не вистачає. Я радий з того, що машина Відділення і УАР, незважаючи на різні перепони і злодіяння наших недругів (навіть декого із релігієзнавців) продуктивно крутиться. Ось маємо лише чотири місяці 2013 року, а вже видрукувано цим роком дві колективні і три індивідуальні монографії з грифом нашого Відділення й Асоціації, два наукові збірники, проведені чотири конференції. Я тепер працюю над підготовкою до друку своєї книги «Історіософія релігії», перевиданням російською мовою монографії «Церква Ісуса Христа Святих останніх днів», підготовкою до друку вибраних творів богослова Івана Ортинського. Зрозуміло, не забуваю і планову монографію відділу філософії релігії «Релігія в контексті суспільної свідомості». Готуємо низку наукових конференцій – «Історія релігії в Україні» (травень, Львів), «Аврамічні релігії в Україні: історія, етнокультурні взаємовпливи, міжконфесійні взаємовідносини» (травень, Галич), конференції «Дослідження історії і функціональної природи релігії в установах Академії наук України» (вересень) та до 1025-річчя Володимирового хрещення «Християнство в контексті історії українського народу» з Круглим столом про антиукраїнську кирилівську концепцію «русского мира» (червень, Київ), міжнародну конференцію «Релігія і соціум – українські і міжнародні реалії» із заїздом великої кількості зарубіжних науковців (жовтень, Київ) та ін. На деякі з них уже послав свої матеріали для видруку, на деякі лише заявки на виступ. Запланована поїздка на наукову конференцію в квітні до Риги (Латвія), а осінню – до Ягелонського, а то й Брігамянського університету. Приступаємо до розкрутки роботи над «Українською Релігієзнавчою Енциклопедією». То ж покищо не працюю над мемуарами, дивлюсь вперед, але, проглядаючи подеколи прожиті роки, все ж свою книгу-біобібліографію «Життя. Праця. Думки» доопрацьовую. Одержану мною в цьому році Огієнківську премію я розглядаю як оцінку діяльності очолюваних мною релігієзнавчих спільнот, яким я вдячний за порозуміння в діяльності на релігієзнавчій ниві. Виписану мені до 75-річчя Грамоту Президії Верховної Ради України я відмовився одержати із-за мого несприйняття наявної Ради і тодішнього очільника-малороса В.Литвина, який її підписав. Хоч колеги по праці наголошують, що треба взяти її, бо ж то оцінка діяльності всього нашого колективу.